
TENDINȚELE INTEGRAȚIONALE ÎN ECONOMIA MONDIALĂ. CONCEPȚIILE TEORETICE

Natalia CĂRBUNE

Universitatea Tehnică a Moldovei, Departamentul Științe Socioumane, lect. univ.
Chișinău, Republica Moldova

*Autorul corespondent: Natalia Cărbune, natalia.carbune@ssu.utm.md

INTEGRATION TRENDS IN THE WORLD ECONOMY. THEORETICAL CONCEPTS

Summary: *The classics of economic science define international trade, international economic relations, economic ties and international economic integration from the perspective of the international division of labor. The concentration of labor and other resources in the preparation of products intended for sale on foreign markets and the import of the necessary presuppose the specialization of the industry on an international level. This requires pooling efforts to meet the needs of separate countries. Conditions are formed for increasing the quantity and expanding the assortment of products and services based on imports. The deepening of the international division of labor, the quantitative and qualitative development of international economic relations are determined by the economic interests of the participants.*

Keywords: *international trade, integration system, labor force, raw materials, technologies, infrastructure.*

Rezumat: *Clasicii științei economice definesc comerțul internațional, relațiile economice internaționale, legăturile economice și integrarea economică internațională din perspectiva diviziunii internaționale a muncii. Concentrarea muncii și a altor resurse în pregătirea unor produse destinate comercializării pe piețe externe și importul necesarului presupun specializarea industriei pe plan internațional. Aceasta impune reunirea eforturilor în satisfacerea necesităților unor țări aparte. Se formează condiții pentru sporirea cantității și lărgirea asortimentului de produse și servicii pe baza importului. Adâncirea diviziunii internaționale a muncii, dezvoltarea cantitativă și calitativă a relațiilor economice internaționale sunt determinate de interesele economice ale participanților.*

Cuvinte cheie: *comerț internațional, sistem integraționist, forță de muncă, materie primă, tehnologii, infrastructură.*

Introducere

Diviziunea internațională a muncii și comerțul internațional - nivelul superior al REI - permite a obține un avantaj economic substanțial, a reducerea cheltuielilor de cost. Conform teoriei clasice aceasta este legat de diviziunea internațională a muncii, avantajele dintre țări. Utilizând condițiile favorabile, îmbinarea factorilor industriali, naturali (materiale, forță de muncă, materia primă), și cele

dobândite (tehnico-științifice, tehnologice, competitive, investiționale, informaționale și de infrastructură) participanții la REI obțin venituri și avantaje economice considerabile.

Actualmente, în conformitate cu unele viziuni teoretice, tehnologice, competitive - factorii ce formează avantajele legăturilor economice, contribuie la lărgirea și diversificarea, trecerea la unele forme de REI superioare. O semnificație tot mai mare o capătă vecinătatea nivelelor și structurilor economice, tehnologice ale țărilor participante.

Se formează premise pentru stabilirea unor legături mai strânse cu caracter integraționist între țări și grupe de țări din anumite regiuni ale lumii. Avantajele suplimentare de marketing apar în legătură cu modificarea ciclului de viață al producției și etapelor legate de participarea la REI, de includerea pe piața mondială). Vecinătatea structurilor, și în acest caz preferințele consumatorilor, asemănarea tehnologică joacă un rol semnificativ. Din punct de vedere tehnologic, totalitatea factorilor direcționează legăturile economice internaționale spre dezvoltarea proceselor integraționiste.

Formarea unui sistem integraționist permite participanților de a stabili un scop comun și, cu eforturi comune, de a-l atinge (de ex: creșterea productivității, lichidarea șomajului, asigurarea stabilității sociale etc). În acest caz accentul se pune pe sporirea activității de stat în rezolvarea sarcinii de integrare economică, formarea unei piețe comune, asigurarea producerii materiale și prestării de servicii. Alt factor pozitiv al integrării este acutizarea luptei concurențiale, simțul efectiv al creșterii calității și reînnoirea sortimentului de produse și servicii.

Actualitatea temei.

O trăsătură importantă a contemporaneității este creșterea interdependenței economiilor din diverse țări, dezvoltarea proceselor internaționale la macro- și micronivel, trecerea intensă a țărilor civilizate de la o economie națională închisă la una de tip liber, deschisă întregii lumi. Procesul integrării economice internaționale este condiționat de dezvoltarea și aprofundarea diviziunii internaționale a muncii. De la un simplu schimb de mărfuri – la comerțul stabil de amploare cu mărfuri și servicii, la circulația internațională a capitalului și crearea noilor întreprinderi, la o strânsă cooperare de producție și tehnico-științifică, la organizarea modernă a producției și gestiunii.

Noțiunea "integrare economică internațională" poate fi definită ca proces obiectiv, conștientizat și consecvent de apropiere, acomodare reciprocă și concreștere a sistemelor economice naționale, ce dispun de potențial pentru autoreglare și la baza cărora se află interesele economice ale agenților economici independenți și diviziunea internațională a muncii.

Astăzi asociațiile internaționale poartă un caracter regional și diferă după profunzimea proceselor ce se desfășoară. Regionalizarea este însoțită de o apropiere și cooperare politică mai strânsă între state. Fiind un proces, integrarea economică regională evoluează de la o treaptă la alta, "îmbrăcând" următoarele forme: 1) zona de liber schimb, sau zona de comerț liber; 2) uniune vamală; 3) piață comună; 4) uniune monetară; 5) uniune economică și monetară.

	Suprimarea obstacolelor în schimburile reciproce	Politică comercială comună	Mobilitatea factorilor și activelor financiare	Rata de schimb fixă sau monedă unică	Politici economice comune
Zona de liber Schimb	◆				
Uniunea Vamală	◆	◆			
Piața Comună	◆	◆	◆		
Uniunea Monetară	◆	◆	◆	◆	
Uniunea Economică și Monetară	◆	◆	◆	◆	◆

Tab.1 Forme ale integrării economice

Așadar, există patru tipuri principale de asociații internaționale:

- **zona comerțului liber:** țările-participante anulează barierele vamale în comerțul dintre ele;
- **uniunea vamală** – se caracterizează prin circulația liberă a mărfurilor și serviciilor în interiorul grupării, tarifele vamale unice aplicabile față de țările terțe;
- **piața comună**, atunci când se lichidează barierele dintre țări nu numai în cazul comerțului reciproc, ci și pentru circulația forței de muncă și a capitalului;
- **uniunea economică** – presupune că la toate formele integraționiste enumerate mai sus se adaugă un nou bloc de avantaje, cum ar fi: promovarea unei politici economice unice, crearea sistemului de reglementare a proceselor social-politice, valuta comună;
- **uniunea economică și valutar-economică** – o completare a uniunii economice, introducerea valutei unice, crearea unui singur centru de emisie – banca.

În relațiile economice mondiale e posibilă apariția unor noi probleme și sarcini ce vor trebui să fie soluționate pentru asigurarea unei interacțiuni interregionale eficiente și de amploare.

Integrarea a avut forme specifice în diferite țări și regiuni ale lumii în funcție de nivelul lor de dezvoltare, fiind un proces obiectiv ireversibil. În general se apreciază că procesul de integrare a parcurs următoarele etape:

Prima etapă a procesului a avut o evoluție triplă: Europa Apuseană, Europa Răsăriteană și pe continentul Americii de Nord. În Europa Occidentală prima organizație care a constituit o formă de integrare economică internațională a fost Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO), care a luat ființă în aprilie 1957 pe baza planului Schuman, (pe atunci ministru al Franței) de către R.F. Germania, Franța, Italia Luxemburg, Belgia și Olanda, tratat care a intrat în vigoare în august

1952. Țările semnatare ale acestui tratat își propuneau unirea eforturilor, scoaterea din criză a industriei carbonifere și a celei siderurgice și crearea unei „piețe comune” pentru ramurile respective. În Europa Răsăriteană, în 1940, a luat ființă Consiliul de Ajutor Reciproc (CAER), la care au participat: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria și Uniunea Sovietică. Conform statutului, CAER-ul era o organizație, economică internațională cu caracter guvernamental care avea ca scop unirea și coordonarea eforturilor membrilor săi în vederea accelerării progresului economic și tehnic, ridicării nivelului de industrializare al țărilor cu industrie mai puțin dezvoltată și creșterii neîntrerupte a productivității muncii.

A doua etapă a procesului de integrare a început prin semnarea la Roma, în anul 1957, a două tratate și formarea Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM) și Comunității Economice Europene (CEE), la care au participat aceleași șase țări în cadrul CECO. Ca o reacție față de constituirea CCE la 4 ianuarie 1960 a fost semnată Convenția de la Stockholm prin care a luat ființă Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS) între Austria, Danemarca, Elveția, Marea Britanie, Norvegia, Portugalia și Suedia. La AELS au mai aderat ulterior: Finlanda (1961), Irlanda (1970), Lichenstein (1972) ultimele două având statut de asociat.

A treia etapă a început prin semnarea tratatului de la Paris în 1967, un tratat de fuziune a celor trei comunități (CECO, EURATOM și CEE) având aceleași organe de conducere și un buget comun. Noul ansamblu integraționist a luat denumire oficială de Comunitatea Europeană, cu un sistem instituțional politic specific. caracterul acestei etape a integrării economice vest-europene este creșterea considerabilă a numărului de țări „asociate” la CEE. Aceste țări, deși nu au drepturi depline, au în vedere cooperarea comercială, tehnică și financiară și încheierea acordului comercial cu fiecare țară membră AELS.

A patra etapă a integrării economice interstatale este marcată de schimburile profunde care au avut loc în patru regiuni importante ale lumii. În Europa Occidentală prin aderarea Greciei (1981), Spaniei și Portugaliei (1986), Piața Comună fiind formată în acel moment din 12 membri. Ulterior la 1 noiembrie 1993 prin semnarea tratatului de la Maastricht a luat ființă Uniunea Europeană care dispune de noi dimensiuni economice, prin intenția de promovare a unei politici externe active, prin introducerea unei monede unice, acordarea de cetățenie europeană, drept de vot rezidenților străini etc. După aderarea Austriei, Finlandei și Suediei, numărul de membri a crescut la 15, ulterior Uniunea Europeană lărgindu-se prin aderarea de noi state, în prezent numărul lor ridicându-se la 25. De altfel, începând cu 1 ianuarie 1994 Uniunea Europeană și AELS formează una dintre marile piețe integrate ale lumii cunoscute sub numele de Spațiul Economic European (SEE) care se întinde de la Marea Mediterană până la Oceanul Înghețat.

O zonă de comerț liber este un ansamblu geografic și economic, în care nu există nici un obstacol al schimburilor de mărfuri și servicii, nici taxe vamale, nici obstacole tarifare. Formarea unei zone de liber schimb poate fi considerată ca un prim pas spre unificarea economică a regiunii respective. Putem spune că zona economică liberă (ZEL) este o regiune geografică aparținând uneia sau mai multor țări, în care relațiile economice se dezvoltă fără nici un fel de îngrădiri din partea statului respectiv. Crearea ZEL este realizată cu scopul de a favoriza dezvoltarea și integrarea economică în zona respectivă. Aceste zone mai sunt denumite și zone de inițiativă liberă, de prelucrare a produselor de export, zonă fără taxe vamale, zonă liberă industrială. Zona liberă reprezintă cea mai complexă

formă a regimurilor vamale suspensive. Prin lege, se prevede că într-o zonă liberă bine delimitată a teritoriului național să poată fi introduse mărfuri în vederea prelucrării și comercializării lor, pe terțe piețe, fără aplicarea restricțiilor tarifare și netarifare ale regimului vamal în comparație cu teritoriul național, corespunzător spațiului rezervat zonei vamale libere.

Conceptul de ZEL este un instrument politic util pentru țările ce intenționează să dezvolte un sector de producție orientat spre export, dar care nu au capacitatea administrativă și tehnică necesară pentru a dezvolta un sistem național care să permită exportatorilor importul liber de taxe a echipamentelor și materialelor.

În practica internațională, facilităților de natură vamală le sunt asociate facilități de natură fiscală. Accesul liber al mărfurilor în zonă, combinat cu regimul mai liberal al impozitelor asupra profitului realizat în zonă, reprezintă premise favorabile atragerii de capital străin în zona liberă. Acestea sunt condițiile necesare stimulării investițiilor străine, nu însă și suficiente. Pentru asigurarea succesului, pe lângă facilitățile acordate zonei libere, trebuie să existe condiții avantajoase combinării capitalului cu ceilalți factori de producție (forța de muncă, materii prime), precum și o infrastructură corespunzătoare.

Experiența zonelor libere la nivel mondial a demonstrat că un element care frânează lansarea și ulterior dezvoltarea lor este deplasarea exagerată a profitului lor spre activitatea de depozitare, în defavoarea activităților de prelucrare industrială orientate spre export. Prezentarea ZEL ca "depozite glorificate" se dovedește un deserviciu alături de frapanta similitudine a avantajelor comerciale și financiare oferite:

- Scutiri de taxe vamale la accesul produselor de import în zonă, cu condiția reexportării acestora sau a produselor rezultate din prelucrarea în afara teritoriului vamal național, a reducerii sau scutirii de impozite pe perioada de determinare;
- Concesii tarifare la prestările de servicii și acordarea de asistență financiară.

Uniunile vamale (UV) diferă de zonele de liber schimb prin faptul că taxele vamale percepute asupra mărfurilor provenite din afara UV, sunt comune și se stabilesc prin negocieri între statele membre. În cadrul acestor negocieri diferitele țări membre pot considera că propria taxă vamală optimă (dacă ar exista) față de terți diferă de cea comună, aceasta din urmă rezultând de fapt ca un compromis între diversele taxe vamale optime naționale.

Pe de altă parte însă, spre deosebire de situația din ZLS, partenerii din UV acționând concertat, pot exercita o influență considerabilă asupra prețurilor internaționale. Țările membre pot stabili o taxă optimă la importuri, care, presând în jos prețul mondial al mărfii importate din afara UV, duce la îmbunătățirea în așa măsură a raportului de schimb al UV, încât sporul de câștig rezultat pe această cale să depășească pierderea rezultată din reducerea volumului importului. Acest avantaj al monopsonului în comerțul mondial, nu se manifestă însă, decât pentru UV de mari dimensiuni. Pentru o UV de putere mică, taxa vamală optimă comună are nivelul zero. Dacă partenerii din UV au structuri similare ale consumului, producției, înzestrării cu factori de producție, tehnologii, și funcții de bunăstare socială similare, vor avea reprezentări apropiate în legătură cu taxa vamală optimă comună. UV produce, ca și ZLS, efectele de creare și de deviere de comerț pentru participanții la grupare. În plus, poate produce efecte de creare de schimburi și pentru țări terțe. Exporturile țărilor terțe spre UV

pot spori ca urmare a unificării în interiorul UV, în evoluția ei către piața comună, a normelor de calitate.

Scopul unificării acestor norme este, în cazul bunurilor de consum, protecția consumatorilor, iar în cazul celor intermediare – obținerea unor avantaje de costuri prin standardizare. Aceste avantaje de costuri se înregistrează și în producția țărilor terțe, furnizoare pentru clienți din UV. Existența normelor de calitate unice permite acestor furnizori fabricarea unui singur model pentru toate țările din UV, extinderea pe această cale a seriei de fabricație și diminuarea costurilor unitare. În privința restului țărilor lumii, ne participante la grupări integraționiste, interesele sunt diferite: importatorii mărfii al cărei preț a scăzut ca urmare a aplicării taxei vamale optime de către UV, sunt avantajați de acest fenomen. Spre deosebire de ei, exportatorii mărfii respective ar fi mai avantajați de aplicarea individuală, de către fiecare țară, a unor taxe vamale de import optime, ca în cazul ZLS, căci prețul internațional ar fi redus în mai mică măsură.

Piața Comună presupune aceleași particularități ca la Uniunea Vamala, la care se adaugă libera circulație a capitalurilor și persoanelor, promovarea unor politici de interes comun, transferarea unor decizii de la nivel național la cel comunitar etc. În primul rând se elimină barierele tarifare și restricțiile cantitative din calea comerțului cu bunuri. Ca următorul pas în formarea pieței comune se impune eliminarea obstacolelor netarifare (tehnice, fiscale, legislative etc.). Ulterior, se încearcă măsuri de calmare a protecționismului. Ultimul pas presupune încheierea procesului de realizare a Pieței Comune prin elaborarea de măsuri legislative necesare pentru crearea unei piețe unice, în interiorul căreia să nu existe control la frontiere.

Uniunea economică presupune o asociere între două sau mai multe state, reprezentând cea mai înaltă formă de integrare economică. Aceasta presupune crearea uniunii vamale și pieței comune pentru circulația liberă a mărfurilor, circulația liberă a capitalurilor, forței de muncă și serviciilor, și prevede o uniformizare a politicilor economice ale țărilor membre.

Statele, care intră într-o uniune economică, promovează o politică comună în domeniile:

- comercial;
- bugetar;
- fiscal etc.

Funcționarea uniunii economice în prezent poate fi reprezentată în modul următor: direcțiile principale ale politicii țărilor-membre și ale Uniunii se determină prin deciziile comune ale Consiliului de Miniștri al țărilor-membre, care urmărește dezvoltarea economică a fiecărei țări în general. În necorespunderea politicii economice a uneia din țările membre cu direcțiile generale ale Uniunii Economice, sau existenței vreo-unui obstacol, ce împiedică funcționarea normală, Consiliul de Miniștri ia măsurile necesare. Așa, de exemplu, țările-membre trebuie să evite deficitul excesiv al bugetului de stat, care este supus unui control riguros.

Crearea uniunii valutare-economice nu reprezintă doar un scop în sine, ci și mijlocul de generare a unor efecte benefice în plan economic. Astfel, la nivel macroeconomic :

- a) se asigură eliminarea ratelor de schimb (fapt ce determină consolidarea Pieței Unice);
- b) se asigură o stabilitate a prețurilor;
- c) se realizează o creștere a competitivității;

d) se încurajează investițiile.

Prin trecerea la o monedă unică, a dispărea definitiv incertitudinea legată de evoluțiile cursurilor de schimb ale monedelor naționale din interiorul uniunii valutare-economice. Această incertitudine poate transmite semnale eronate în funcție de care erau orientate deciziile investiționale ale agenților economici. Un climat de siguranță are efecte benefice în sensul reducerii costului capitalului (prin reducerea primelor de risc). Creșterile de eficiență economică astfel obținute nu pot fi cuantificate cu precizie, dar unele estimări sugerează că ele s-ar putea ridica la echivalentul a 10 % din produsul brut comunitar. Trecerea la o monedă unică determină și economisirea unor importante sume plătite cu titlu de comisioane bancare pentru efectuarea conversiei dintr-o monedă în alta. Adoptarea unei singure monede este, totodată, opțiunea economică cea mai rațională în contextul deja createi Piețe Interne Unice, care asigură deplina libertate de mișcare a bunurilor, serviciilor și capitalurilor în interiorul Uniunii Valutar-Economice. Într-adevăr, stabilitatea cursurilor de schimb ale monedelor naționale nu poate fi apărută împotriva presiunilor speculative neîngrădite de restricții impuse transferurilor internaționale de capital. De asemenea, posibilitatea fluctuațiilor cursurilor valutare într-o piață unică a bunurilor și serviciilor poate genera tentația recurgerii la deprecierea unor monede (prin politici monetare naționale relaxate) în scopul ameliorării competitivității propriilor produse, ceea ce poate distorsiona concurența în spațiul comunitar și chiar poate determina apariția riscului unor măsuri protecționiste de răspuns.

Contracurarea presiunilor inflaționiste este mai ușor de realizat dacă formularea politicii monetare este încredințată unei bănci centrale, ale cărei obligații legate de asigurarea stabilității prețurilor sunt consacrate printr-un tratat internațional. Caracterul multilateral al acestor obligații reduce riscul exercitării de presiuni asupra autorității monetare în sensul relaxării măsurilor sale antiinflaționiste.

Introducerea unei monede comune înlătură segmentarea națională a piețelor de capital, încurajând dezvoltarea unei singure piețe de capital, de vaste dimensiuni. O asemenea piață va face ca un mare volum de titluri de valoare, exprimate în alte monede, să fie exprimate în moneda comunitară.

Prin introducerea monedei unice, se realizează economii importante în ceea ce privește moneda de rezervă, întrucât statele membre nu mai au nevoie de rezerve internaționale în cadrul acestui spațiu (situație ce este similară celei a regiunilor componente ale unei țări). Acest lucru se va realiza însă doar atunci când uniunea valutar-economică va fi completă.

Concluzie.

Crearea Uniunii Valutar-Economice presupune însă și o serie de **probleme** importante, care au de a face, în principal, cu managementul macroeconomic :

a) Pierderea autonomiei politicilor monetare și valutare a membrilor individuali - integrarea monetară și perfectă mobilitate a capitalurilor determină paralizarea politicilor monetare. În momentul integrării depline, băncile centrale ale statelor membre vor fi absorbite de o bancă centrală supranațională. Disparația unei asemenea instituții, ca și variațiile dirijate ale cursurilor de

schimb, pot da naștere unor probleme serioase dacă ritmurile de evoluție a salariilor, productivității și prețurilor au tendințe diferite în diversele țări membre.

b) Posibila creștere a șomajului - presupunând că spațiul monetar comun include o țară cu inflație redusă, este posibil ca aceasta să devină dominantă și să ceară ajustări altor țări cu o rată a inflației mare. Acestea din urmă vor fi nevoite să ia măsuri restrictive, care vor avea drept rezultat o scădere a gradului de ocupare a forței de muncă.

Liberalizarea comerțului la nivelul grupărilor regionale s-a dovedit a fi un proces extrem de lent: ponderea schimburilor comerciale efectuate între statele membre la nivelul fiecărei grupări în volumul total al exportului realizat în afara acestor organisme economice oscilează între 3,5% și 10%. Comerțul intraregional n-a reușit să depășească anumite bariere tarifare și netarifare, care au afectat îndeosebi țările cel mai slab dezvoltate, accentuându-se dificultățile economice.

Pentru ca în perspectivă procesul integrării și cooperării să fie viabil și dinamic, se impune o rezolvare realistă a obiectivelor economice – în funcție de influența factorilor endogeni și exogeni, precum și o anumită suplețe, abordarea problematicii de ansamblu față de situația țărilor cel mai slab dezvoltate. În scopul revitalizării activității economice la nivelul organismelor economice regionale este necesară mobilizarea sporită a resurselor financiare interne și externe în vederea realizării proiectelor de dezvoltare în industrie, agricultură și în domeniul infrastructurii, concretizarea unor măsuri eficiente în domeniul liberalizării schimburilor comerciale.

Bibliografie selectivă:

1. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J., *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Iași: Polirom, 2004
2. Wallerstein, I., *Sistemul mondial modern*, București: Meridiane, 1992
3. Miron, D., *Integrarea economică regională*, București: Sylvi, 2000.